

۱۳ سال خصوصی سازی در صنعت ایران

شاید فقط چند سال کافی بود تا مدیران اقتصادی کشور، به معایب اقتصاد دولتی در ایران پی ببرند، اما این رویکرد تا تمام فیریت‌هایی که داشت، ۱۰ سال بعد از وقوع انقلاب، در دستور کار دولت قرار گرفت.

در سال‌های اوایل دهه ۶۰ که ایران، جنگی ۸ ساله را پشت سر گذاشته بود، روند بازسازی، احیا و سازندگی کشور در دستور کار قرار گرفته بود.

معدود کارشناسان اقتصادی وقت و تعداد انگشت شمار دولتمردان طرفدار اقتصاد آزاد، تنها راه موفقیت سازندگی کشور را میدان دادن به بخش خصوصی اعلام کردند و به این ترتیب، خصوصی سازی به عنوان یک راهبرد ملی برای نجات اقتصاد آغشته به دولت، معرفی شد.

اما در آن شرایط، مخالفت‌ها خیلی هم دور از انتظار نبود.

دولت در هم ریخته و آشفته، درگیر جنگ جای خود را به دولتی داد که به طور کاملاً طبیعی باید به سازندگی پرداخت.

در مقابل، مخالفت‌ها نیز با وجود شدت زیاد، چندان غیرطبیعی نبود، اما فشار بیش از اندازه آن، از سوی مخالفان سیاسی به اندام‌های وحشت آفرید که دولتمردان پروژه خصوصی سازی ایران را در نطفه خفه کردند.

اواخر سال‌های دهه ۶۰ بود که یک نماینده مجلس شورای اسلامی، خطاب به وزیر صنایع و معادن وقت هشدار داد «اگر کسی برای خصوصی سازی به حوزه انتظامی من بیاید، قلم پایش را خواهم شکست».

مخالفت‌ها به همین شیوه ادامه یافت و جو سیاسی به وجود آمده، اجرای رسمی سیاست خصوصی سازی را ناممکن

معدوم تعویق انداخت.

درست در همین شرایط، آرژانتین در حال خصوصی سازی بزرگ‌ترین شرکت نفتی خود بود و نیویورک هم تلاش می کرد تا ۱۵۰ شرکت صنعتی خود را به فروش برساند.

این روند در آلمان، اسپانیا، چک و اسلواکی، ژوئیه، ترکیه و حتی اقتصادهای کاملاً بسته‌ای مثل چین دنبال می شد. عینده مخالفت‌ها در کشورهای مطرح دنیا، تنها به تعدیل نیروی کار باز می گشت در حالی که مخالفت‌ها در ایران، صراحتاً جنبه ایدئولوژیکی و سیاسی داشت.

با این حال روند «خصوصی سازی تدریجی» به نوبه بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول رفته رفته در صنایع ایران آغاز شد. سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران از اواسط سال ۱۳۶۹، یکی از آغاز کنندگان پروژه خصوصی سازی در ایران بود. این سازمان در سال ۱۳۶۹ و همزمان با احیای تدریجی بورس تهران بعد از دوران جنگ، موفق شد، تعداد ۳۸ هزار و ۸۸۱ برکه سهم به ارزش ۳۳۸ میلیون ریال را به بخش خصوصی واگذار کند، با واگذاری این تعداد اندک

سهم که به دو شرکت چیت سازی بهشهر و دوچرخه و موتورسیکلت ایران تعاق داشت، خصوصی سازی در صنعت ایران، رسماً کلید خورد.

به دنبال شکل گیری اولیه نسخه، خصوصی سازی در سال ۷۰، سازمان گسترش و توسعه صنایع، این بار به روش بورس مزایده و مذاکره، تعداد ۳۳ میلیون و ۵۴۲ هزار برکه سهم را به بخش خصوصی واگذار کرد که ارزشی معادل ۲۴ میلیارد و ۷۰۷ میلیون ریال داشت. شرکت‌های موتورزن، پمپ سازی ایران، ایفراک سازی سهند و کمپرسورسازی ایران، دومین سید سهمی بودند که توسط سازمان گسترش و از طریق بورس به بخش خصوصی واگذار شدند.

اما در همین سال، سازمان گسترش و توسعه به دوروش مذاکره و مزایده، سهام ۵ شرکت فرآورده های نسوز ایران، تولید سازی خوزستان، نیرو محرکه، تامین ماده ریخته گری، آکام فنر و توسعه سرمایه گذاری غرب را نیز به بخش خصوصی واگذار کرد.

ارزش این واگذاری‌ها ۴ میلیارد و ۹۸۲ میلیون ریال بودند. سال ۱۳۷۱ نیز تعداد ۸ میلیون و ۶۶۰ هزار و ۲۱۸ سهم به روش های بورس، مزایده و مذاکره به بخش خصوصی واگذار شد. که ارزشی معادل ۹۵ میلیارد و ۳۷۵ میلیون ریال داشت.

از این میان بخشی از سهام شرکت‌های موتورزن، ایفراک سازی سهند، کمپرسور سازی نیرو، فیروز، تورن و تولید قطعات فولادی و آئو مینیوم ابراک از طریق بورس و تولید ابزار برش ایران، لوکاس تندر، فراب، خدمات فنی ماشین ابزار ایران و مرکز آموزش و تولیدی کف از طریق مذاکره به بخش خصوصی واگذار شدند.

در این سال سهام ۱۱ شرکت راکتور ساز، ضایعات فلزی، آلومینیوم البرز، نساجی غرب، پشم ریسی غرب، پوس و چرم خراسان، پوست و چرم آذربایجان غربی، بنیان دیزل، رسیدگی حاور، ریسندها، قومات و صنایع ریخته گری ایران به صورت تهاژی به بانک صنعت و معدن منتقل شد.

سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران سال ۷۲ را نیز همانند سال قبل از آن با واگذاری سهام ۱۱ شرکت از طریق بورس گذراند. شرکت‌های ایران خودرو، ایران وانت، گروه صنعتی خاور و چرخشگر جزو ۱۱ شرکتی بودند که سهام آنها برای اولین بار از طریق سازمان بورس اوراق بهادار تهران عرضه می شد.

تعداد کل سهام عرضه شده در سال ۷۲ از طریق بورس ۱۳ میلیون و ۵۳۱ هزار و ۸۷ سهم به ارزش ۸۰ میلیارد و ۳۷۰ میلیون ریال بود. در همین سال سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران سهام ۹ شرکت نیز از طریق سایر روش‌ها به بخش خصوصی منتقل کرد از این ۹ شرکت سهام دو شرکت به صورت مذاکره و ۷ شرکت دیگر نیز از طریق مزایده به بخش خصوصی منتقل شد. مجموع کل سهام این ۹ شرکت ۲ میلیون و ۲۲ هزار و ۳۸۱ برکه سهم بود.

به این ترتیب این سازمان در مجموع توانست بیش از ۱۵ میلیون برکه سهم به ارزش ۱۱۹ میلیارد و ۵۰۰ میلیون ریال را به فروش برساند. همزمان با افزایش فعالیت بورس تهران و افزایش تعداد بورس‌ها، تعداد سهام عرضه شده از طریق بورس نیز افزایش پیدا کرد. بر این اساس با رونق یافتن بورس تهران این بار سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران در سال ۷۳ توانست نام ۱۶ شرکت را در لیست واگذاری های خود از طریق بورس بگنجاند. مجموع سهم عرضه شده ۱۶ شرکت ۲۷ میلیون و ۳۳۵ هزار و ۶۰۰ برکه به ارزش ۱۱۰ میلیارد و ۷۹۷

میلیون ریال بود. به این ترتیب این میزان برکه سهم عرضه شده نسبت به سال ۷۲ به بیش از دو برابر رسید.

در مقابل، واگذاری سهام از طریق سایر روش‌ها (مذاکره، مزایده، مستقیم) در این سال کاهش یافت و تنها ۳ شرکت تولیدی بیستون سازی ایران، تولیدی خانه گستر و صنعتی و تولیدی مرتب از طریق این سازمان عرضه شد. سهام شرکت تولیدی بیستون سازی ایران به صورت مزایده و سهام دو شرکت دیگر نیز به صورت مذاکره به فروش رسید.

مجموع کل سهام این ۳ شرکت ۴۶۵ هزار و ۵۶۳ سهم به ارزش ۲ میلیارد و ۷۲۷ میلیون ریال اعلام شد.

بر اساس این واگذاری‌ها سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران در سال ۷۳ توانست ۹۷۵۸ درصد از واگذاری های خود را از طریق بورس و ۲۲۲ درصد دیگر را از سایر روش‌ها به فروش برساند.

سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران در ادامه روند واگذاری های خود در سال ۷۴ مجموعاً ۶۷ میلیون و ۲۰۷ هزار و ۳۷۸ برکه سهم را از ۲۵ شرکت به بخش خصوصی واگذار کرد. این واگذاری ها ۴۰۸۳۳ درصد از طریق بورس و ۵۹۸۷۷ درصد از طریق سایر روش‌ها صورت پذیرفت.

در این سال از این تعداد سهام تعداد ۹ میلیون و ۱۸۲ هزار و ۳۳۵ سهم به عنوان سهام کارگری به کارگران واگذار شد.

مجموع سهام واگذار شده از طریق بورس در این سال ۱۹ میلیون و ۵۰۳ هزار و ۷۶۵ سهم بوده است. ارزش ریالی این تعداد برکه سهم نیز ۱۱۰ میلیارد و ۶۲۳ میلیون ریال اعلام شد.

تعداد سهام واگذار شده از طریق سایر روش‌ها در همین حال هم بیش از ۶۷ میلیون برکه به ارزش ۱۶۴ میلیارد و ۳۷۶ میلیون ریال بود که از سهام ۱۶ شرکت عرضه شد. خریدار سهام ۱۲ شرکت در آن سال، شرکت تولیدی نیرو محرکه و موتورسیکلت ایران بود.

روند واگذاری سهام شرکت‌های تحت پوشش سازمان گسترش و توسعه صنایع ایران در سال ۷۵ از طریق بورس باز هم رونق بیشتری داشت.

در این سال بیش از ۹۸ درصد واگذاری های این سازمان از طریق بورس و تنها ۷۵۵ درصد آن از طریق سایر روش‌ها صورت گرفت.

در سال ۱۳۷۵ فروش سهام ۱۷ شرکت تحت پوشش این سازمان از طریق بورس به انجام رسید. در این واگذاری‌ها تعداد ۶۱ میلیون و ۶۸۹ هزار و ۸۷۷ برکه سهم به ارزش ۲۳۸ میلیارد و ۱۵ میلیون ریال به فروش رسید. از این تعداد برکه سهم تعداد ۱۹ میلیون و ۱۹۱ هزار و ۳۳ برکه سهم متعلق به سهام کارگری بود.

در همین سال سهام ۲ شرکت، بین‌المللی بیمه‌تکای عمومی ایران و ماشین سازی نیروی محرکه از طریق مزایده و سهام ۴ شرکت بازرگانی ایدرو، کارخانجات تولیدی زر، دادپاتو ایران و رناحاصل از طریق مذاکره توسط این

سازمان به فروش رسید. تعداد کل سهام این شرکت بیش از ۲۳۰ هزار برگه به ارزش ۱۱ میلیارد و ۶۴۴ میلیون ریال بود. آمار واگذاری سهام شرکت های تحت پوشش سازمان در سال ۷۶ نسبت به سال قبل (۷۵) کاهش قابل ملاحظه ای داشت. در این سال تعداد برگه سهم به فروش رفته نسبت به سال قبل بیش از ۱۰ برابر کاهش یافت.

سازمان گسترش و نو سازی صنایع ایران توانست مجموعاً ۵ میلیون و ۲۵۳ هزار و ۳۴۳ سهم از سهام ۱۱ شرکت تحت پوشش خود را در این سال به فروش برساند که از این تعداد، سهام ۲ شرکت حمل و نقل گسترش و نو سازی صنایع ایران از طریق مزایده به اینترگران و سهام شرکت محور خودرو از طریق مزایده به شرکت های سازمان واگذار شد. مجموع سهام این دو شرکت ۳۰ هزار و ۲۲۵ برگه سهم به ارزش ۱۰ میلیارد و ۸۶۹ میلیون ریال بود، سهام ۹ شرکت دیگر نیز از طریق بورس به فروش رسید، که تعداد سهام کارگری این سال نیز ۴۰۱ هزار و ۲۷۵ برگه سهم اعلام شد؛ ارزش سهام واگذار شده به کارگران در این سال ۲ میلیارد و ۱۵۴ میلیون ریال بود. فروش سهام شرکت های تحت پوشش سازمان گسترش و نو سازی صنایع ایران در سال ۷۷ افزایش بیشتری یافت. در این سال تنها از ۸ شرکت تحت پوشش این سازمان بیش از ۱۰۰ میلیون برگه سهم به ارزش ۵۵۷ میلیارد و ۲۷ میلیون ریال از طریق بورس به فروش رسید. سهام ۴ شرکت تولید محور خودرو، پاتله، صنایع و سازمان بهره وری ملی ایران نیز از طریق مذاکره به خریداران عرضه شد. تعداد سهام این ۴ شرکت نیز ۹ میلیون و ۴۴ هزار برگه سهم به ارزش ۱۸ میلیارد و ۷۵۲ میلیون ریال اعلام شد. به این ترتیب سازمان گسترش از سال ۶۹ تا سال ۷۹ مجموعاً ۸۵ درصد واگذاری های خود را از طریق بورس، ۱۲ درصد را از طریق مذاکره و تنها ۳ درصد را از طریق مزایده به پایان رساند. خریداران سهام شرکت های تحت پوشش سازمان گسترش عرضه شده در بورس نیز طی سال های ۷۷ تا ۷۹، به بخش خصوصی ۲۷ درصد، شرکت های تحت پوشش ۱۹ درصد، سازمان تامین اجتماعی ۱۸ درصد، بازنشستگی کشوری ۱۶ درصد، سازمان مالی ۱۴ درصد و کارگران ۸ درصد بوده اند.